

SOSYAL HARCAMALARIN ARZ VE TALEP YÖNLÜ BELİRLEYİCİLERİ: OECD ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

İrem ÇETİN¹

Öz

Bu çalışmada, OECD ülkelerinde sosyal harcamaların arz ve talep yönlü belirleyicileri, 1990-2014 yılları için panel veri analizi kullanılarak araştırılmıştır. Sosyal harcamaların talep yönlü belirleyicileri, toplumun istek ve ihtiyaçlarında değişikliğe yol açarak politikacıların sosyal harcama düzeylerini değiştirmelerine neden olurken; sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicileri ise, politikacıların kendi faydalarını maksimize etmek için sosyal harcamaların düzeyini belirledikleri görüşü çerçevesinde şekillenmektedir. Çalışmada, OECD ülkelerinde, sosyal harcamalar üzerinde, talep yönlü faktörlerin daha etkili olduğu, bu çerçevede özellikle yaşlı nüfus ve işsizlik oranı artışının sosyal harcama artışı ile sonuçlandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bulguları sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicileri açısından değerlendirildiğinde ise, etkisi talep yönlü belirleyicilere göre daha düşük olmakla birlikte, mali illüzyon ve açık illüzyonunun sosyal harcama seviyesini açıklamada anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Harcamalar, Sosyal Harcamaların Talep Yönlü Belirleyicileri, Sosyal Harcamaların Arz Yönlü Belirleyicileri, Panel Veri Analizi

JEL Kodları:H53, I38, I39, C23

SUPPLY AND DEMAND SIDE DETERMINANTS OF SOCIAL SPENDING: THE CASE OF OECD COUNTRIES

Abstract

In this study, supply and demand-side determinants of social spending in the OECD countries were investigated by using panel data analysis between the years 1990 and 2014. While demand-side determinants of social spending cause politicians to change the levels of social spending by leading to changes in the demands and needs of the society, supply-side determinants of social spending are shaped based on the view that politicians determine the level of social spending to maximize their benefits. In the study, it was found out that demand-side factors were more important on social spending in the OECD countries, and in this context, especially an increase in the ratio of the old-age population and unemployment lead to increases in social spending. When the results of the study were evaluated in terms of supply-side determinants of social spending, it was concluded that fiscal illusion and decicit illusion were significant in explaining the level of social spending although their effect was lower compared to demand-side determinants.

Keywords: Social Spending, Supply Side Determinants of Social Spending, Demand Side Determinants of Social Spending, Panel Data Analysis.

JEL Codes: H53, I38, I39, C23

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ORCID 0000-0002-3717-7462
iremyendi@hacettepe.edu.tr

Başvuru Tarihi (Received): 06.05.2019 **Kabul Tarihi** (Accepted): 11.10.2019

Giriş

1929 Bunalımına kadar hakim olan Klasik İktisat anlayışı, devletin asli görevinin güvenlik, savunma, adalet gibi temel fonksiyonları yerine getirmek olduğunu, bu çerçevede, devletin piyasanın işleyişine müdahalede bulunmamasını gerektiğini savunmuştur. 1929 Bunalımından sonra Klasik İktisat anlayışı yerini Keynesyen İktisada bırakmış, bu çerçevede ekonomik dengenin sağlanabilmesi için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Keynesyen İktisadın gelişimine paralel olarak devletin vatandaşlarına asgari bir yaşam standardı sağlamak amacıyla sosyal harcamalar yoluyla da ekonomiye müdahale etmesi gerektiği düşüncesi genel kabul görerak özellikle II. Dünya Savaşı'ndan itibaren refah devleti anlayışı önemli hale gelmiştir. Refah devletinin gelişimi ile birlikte, özellikle gelişmiş ülkelerin, vatandaşlarının barınma, sağlık, eğitim, istihdam gibi temel yaşam fonksiyonlarını gerçekleştirmeleri için uygulamaya koyduğu politikalar, sosyal harcamaların, gayri safi yurt içi hasıladaki [GSYİH] payının artmasıyla sonuçlanmıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde, sosyal harcamaların artış hızı yavaşlasa da sosyal harcamalar halen gelişmiş ülkelerin GSYİH'sinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Refah devleti anlayışının önem kazanması ile birlikte artan sosyal harcamalara paralel olarak, özellikle 1970'li yılların sonundan itibaren literatürde sosyal harcamaların belirleyicilerini ele alan çalışmaların sayısı artmıştır (Kittel ve Obinger, 2003). Sosyal harcamalara etki eden faktörler literatürde; ekonomik faktörler, mali faktörler, demografik faktörler ve politik faktörler gibi sınıflandırmalara tabi tutulabilirken; sosyal harcamaların belirleyicilerine ilişkin bir başka sınıflandırmada ise sosyal harcamaların belirleyicileri; talep ve arz yönlü faktörler olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede, çalışmada, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD] üye ülkeleri için 1990-2014 yılları arasında sosyal harcamaların belirleyicilerinin, arz ve talep yönlü faktörler çerçevesinde araştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın birinci bölümünde, sosyal harcamaların tanımı ve özellikleri ele alınırken, çalışmanın ikinci bölümünde sosyal harcamaların arz ve talep yönlü belirleyicilerine ilişkin literatür taraması yer almaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, sosyal harcamalara etki eden talep ve arz yönlü faktörlerin araştırılması amacıyla oluşturulan model ve modelde yer alan değişkenlere ilişkin açıklamalar bulunurken, çalışmanın dördüncü bölümünde ise, kullanılan yöntem ve ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise genel bir değerlendirme yer almaktadır.

1. Sosyal Harcamalar: Tanımı ve Özellikleri

Dünyada modern anlamdaki ilk sosyal politika uygulamaları her ne kadar Bismarck'ın 19. yüzyıldaki sosyal sigorta düzenlemelerine dayansa da, sosyal harcamaların tanımının ve kapsamının belirlenmesinde, günümüzde halen bir fikir birliğine ulaşılamamıştır. Bu çerçevede, literatürdeki çalışmalarda kamu harcamalarından hangilerinin sosyal harcama kapsamında değerlendirileceğine dair görüş ayrılıkları bulunmaktadır (Erdoğan, 2013).

OECD tarafından oluşturulan Sosyal Harcama Veri Tabanı [Social Expenditure Database-SOCX] literatürde yaygın olarak kabul görmekte ve OECD, söz konusu veri tabanını oluştururken kullanmış olduğu metodoloji çerçevesinde, sosyal harcamaları, dezavantajlı ve yardıma muhtaç gruplara sağlanan doğrudan aynı veya nakdi yardımlarla sosyal amaçlı vergi kolaylıkları olarak ele almaktadır (OECD, 2016). Bu çerçevede, OECD Sosyal Harcamalar Veri Tabanı, sosyal harcamaları dokuz farklı başlığı içerecek şekilde tanımlamaktadır. Bunlar; yaşlılara ilişkin emeklilik ödemeleri, evde bakım ve barınma hizmetleri, dul, yetim ve engellilere ilişkin ödemeler, iş göremezlik ödemeleri, sağlık harcamaları, aile yardımları, aktif işgücü politikalarına ilişkin harcamalar, işsizlik ödemeleri, konut yardımları ve diğer sosyal politikalara ilişkin harcamalardan oluşmaktadır. Diğer taraftan, sosyal harcamalara ilişkin Uluslararası Çalışma Örgütü [ILO] tarafından oluşturulan veri tabanında ise, OECD veri tabanından farklı olarak, eğitime yönelik bazı harcamalar da sosyal harcama olarak değerlendirilmektedir.

18. ve 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi ve Sanayi Devrimi ile birlikte artan işsizlik ve çalışma şartlarına ilişkin sorunlar, bireylerin sosyal politika uygulamalarına ilişkin ihtiyaçlarını ortaya koymuş ve modern anlamda sosyal politikanın ortaya çıkmasında bir kırılma noktası oluşturmuştur. Buna rağmen; sosyal harcamaların ülkelerin GSYİH'lerindeki paylarının önemli seviyelere gelmesi 1929 Bunalımından sonra Klasik İktisat anlayışının yerini Keynesyen İktisada bırakmasıyla olmuştur. Bu çerçevede, devletin vatandaşlarına asgari bir yaşam standardı sağlamak amacıyla sosyal harcamalar yoluyla da ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşü genel kabul görmüş ve II. Dünya Savaşı'ndan itibaren refah devleti anlayışı önem kazanmıştır. Bu süreçte özellikle gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının barınma, sağlık, eğitim, istihdam gibi temel yaşam fonksiyonlarını gerçekleştirmeleri için uygulamaya koyduğu politikalarla, sosyal harcamaların GSYİH'deki payı artmıştır.

Tablo 1.'de bazı OECD ülkelerinde 1960-2018 yılları arasında sosyal harcamaların değişimi görülmektedir. Buna göre, 1960-1980 yılları arasında sosyal harcamalardaki artış daha hızlıyken, 1980'li yıllardan itibaren artış hızının yavaşlamasına rağmen 2018 yılına gelindiğinde söz konusu ülkelerin önemli bir kısmında sosyal harcamaların GSYİH'ye oranının ortalama olarak %25 olduğunu görülmektedir.

Tablo 1: Bazı OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların GSYİH'ye Oranının Gelişimi (1960-2018)

Ülke/Yıl	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2018
Avusturya	15,9	18,9	21,9	23,1	25,7	27,6	26,6
Belçika	13,1	19,3	23,1	24,4	23,5	28,3	28,9
Kanada	9,1	11,8	13,3	17,5	15,8	17,5	..
Danimarka	12,3	19,1	20,3	21,9	23,8	28,6	28,0
Finlandiya	8,8	13,6	17,7	23,3	22,6	27,3	28,7
Fransa	13,4	16,7	20,1	24,3	27,6	31,0	31,2
Almanya	18,1	19,5	21,8	21,4	25,4	25,9	25,1
Yunanistan	9,3	9	9,9	15,7	17,8	24,9	23,5
İtalya	13,1	16,9	17,4	20,7	22,7	27,1	27,9
Japonya	4,0	5,7	10,0	10,9	15,4	21,3	..
Yeni Zelanda	10,4	9,2	16,2	20,3	18,2	20,4	18,9
Norveç	7,9	16,1	16,1	21,6	20,4	22,0	25,0
İsviçre	4,9	8,5	12,7	12,1	13,9	15,1	16,0
Türkiye	-	-	2,2	3,8	7,5	12,3	..
İngiltere	10,2	13,2	15,6	14,9	16,2	22,4	20,6
Amerika Birleşik Devletleri	7,3	10,4	12,8	13,2	14,3	19,4	18,7

Kaynak: Lindert (1996) ve OECD Sosyal Harcama Veri Tabanı'ndan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Sosyal harcamalardaki artışa paralel olarak, 1970'li yılların sonundan itibaren literatürde, sosyal harcamaların belirleyicilerini araştıran çalışmaların sayısı artmıştır (Kittel ve Obinger, 2003). Bu çerçevede, çalışmanın bir sonraki bölümünde sosyal harcamaların düzeyine etki eden arz ve talep yönlü faktörlere ilişkin literatür taraması yer almaktadır.

2. Literatür Taraması: Sosyal Harcamaların Arz ve Talep Yönlü Belirleyicileri

Literatürde sosyal harcamaların belirleyicileri temel olarak, ekonomik belirleyiciler, demografik belirleyiciler, politik belirleyiciler gibi başlıklar altında sınıflandırılabilirken, sosyal harcamalara ilişkin bir başka sınıflandırma biçimi ise sosyal harcamaların düzeyine etki eden faktörleri talep ve arz yönlü faktörler başlıkları altında açıklamaktadır (Shelton, 2007; Burocom, 2011). Literatürde, sosyal harcamaların düzeyinin belirlenmesinde talep ve arz yönlü faktörlerin ağırlıklarının değerlendirilmesine ilişkin çalışmalar Burocom (2011) tarafından Tayland, Sudasinghe ve Patmasiriwat (2014) tarafından ise Sri Lanka için yapılmıştır.

Sosyal harcamaların talep yönlü açıklaması hükümeti, seçmenlerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda politika oluşturan bir karar birimi olarak ele almakta, bu çerçevede sosyal harcamaların düzeyi toplumun değişen isteklerine cevap olarak şekillenmektedir. Sosyal harcamaların arz yönlü teorisinde ise, hükümet toplumun çıkarlarını temsil eden bir birim olmaktan ziyade, kendi çıkarlarını maksimize etmek için sosyal politikayı değiştirebilen bir birim olarak görülür, buna göre, seçmenlerin sosyal harcamalar konusundaki tercihleri ikincil öneme sahiptir (Shelton, 2007; Burocom, 2011). Bu çerçevede, kişi başına düşen gelir, küreselleşme, demografik yapı, konjonktür karşıtı harcamalar sosyal harcamaların talep yönlü belirleyicilerini oluştururken; arz yönlü belirleyiciler ise; mali illüzyon ve demokratikleşme düzeyi çerçevesinde açıklanmaktadır.

2.1 Sosyal Harcamaların Talep Yönlü Belirleyicileri

Sosyal harcamanın talep yönlü belirleyicileri, toplumun istek ve ihtiyaçlarında değişikliğe yol açarak hükümetin sosyal harcama artışı ile sonuçlanan politik kararlar vermesine neden olmaktadır (Shelton, 2007; Burocom, 2011).

2.1.1 Kişi Başı Gelir-Wagner Yasası

Sosyal harcamaların en önemli talep yönlü belirleyicilerinden biri kişi başına düşen gelirdir. Literatürde “kamu harcamalarının artış yasası” olarak da bilinen Wagner Yasasına göre; kişi başı gelir arttıkça devletin ekonomi içerisindeki büyüklüğü oransal olarak artacaktır. Wagner'e göre; ekonomik büyüme (kalkınma) ile birlikte kamu harcamalarının (sosyal harcamaların) artmasının nedeni sanayileşme ve kentleşme ile birlikte kamunun düzenleyici ve koruyucu faaliyetlerine daha çok ihtiyaç duyulmasıdır (Shelton, 2007). Bu çerçevede, ekonomik büyüme ve kalkınma ile bireylerin, kamunun sosyal harcamalarına ilişkin talebi de genişleyecektir. Avelino vd. (2005) çalışmalarında, Latin Amerika ülkelerinde kişi başına düşen gelir arttıkça sağlık harcamalarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. OECD ülkeleri örneğinde ise, Kittel ve Obinger (2003) ekonomik büyüme ile sosyal harcamalar arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ifade etmiştir.

2.1.2 Küreselleşme-Tazminat Teorisi

Küreselleşmenin sosyal harcamalar üzerindeki etkisi literatürde “tazminat”(compensation) ve “etkinlik” (efficiency) hipotezleri çerçevesinde açıklanmaktadır. Tazminat hipotezine göre, uluslararası piyasalara entegrasyonun artmasıyla ile artan sosyal risk kamu sektörünün gerçekleştirdiği sosyal harcamalarının artmasına neden olacaktır. İş kaybı riski gibi dış ticarete açıklığın neden olduğu ekonomik sorunlar sosyal politikalara yönelik talebi arttıracaktır (Cameron, 1978).

Diğer taraftan etkinlik hipotezine göre ise, dışa açılma ile birlikte artan uluslararası rekabet, sosyal harcamaların azaltılması yönünde bir baskı yaratmaktadır. Özellikle kurumlar vergisi, ücretler

üzerinden alınan vergiler ve işveren katkılarıyla finanse edilen sosyal harcamalar, işgücü maliyetini arttırarak yurtiçi firmaların uluslararası rekabetini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Cameron, 1978).

Literatürde çok sayıda çalışmada tazminat hipotezinin geçerliliğine ilişkin kanıt bulunmuştur. OECD ülkeleri üzerine yapılan çalışmalarda, dış ticarete açıklığın sosyal harcamaları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Cameron, 1978; Hicks and Swank, 1992; Huber vd., 1993; Garret ve Mitchell, 2001; Swank, 2001; Bretschger ve Hettich, 2002). Benzer şekilde, Latin Amerika ülkeleri için yapılan çalışmalarda da dış ticarete açıklıkla sosyal harcamalar arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur (Haggard ve Kaufman, 2004; Avelino vd., 2005).

2.1.3 Demografik Yapı

Sosyal harcamalarının talep yönlü belirleyicilerinden bir diğeri ise yaşlı nüfusun oranıdır. Bu çerçevede yaşlı nüfusun oranı (64 yaş üzeri nüfus arttıkça) sağlık alanında yapılan harcamalar ve emeklilik ödemeleri artmaktadır. Benzer şekilde, genç nüfus oranındaki artış da eğitim alanındaki harcamaları arttırarak sosyal harcamaları pozitif yönde etkilemektedir. OECD ülkeleri için yapılan çalışmalarda Lindert (1994;1996) ve Kittel ve Obinger (2003) yaşlı nüfusun oranı ile sosyal harcamalar arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Lindert (1996), bir başka çalışmasında ise, OECD ülkelerinde genç nüfus oranındaki artışın sosyal harcamaları arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

2.1.4 Konjonktür Karşıtı (Countercyclical) Harcama

Hükümet durgunluk ve işsizlikle mücadele etmek amacıyla sosyal harcamaları arttırma yoluna gidebilir. Söz konusu politika tercihi, sosyal harcamaların artışı ile birlikte sağlanacak olan talep artışının ekonomik büyümeyi ve istihdamı pozitif yönde etkileyeceğini belirten Keynesyen görüşe dayanmaktadır (Burocom, 2011). Bu çerçevede, iktisadi durgunluk ve işsizlik sosyal harcamalara yönelik talebi arttıracaktır. Kittel ve Obinger (2003), OECD ülkelerinde 1982-1997 yılları için sosyal harcamaların belirleyicilerini araştırdığı çalışmalarında, işsizlik arttıkça sosyal harcamaların arttığı sonucuna ulaşmıştır. Avelino vd. (2005) de Latin Amerika ülkelerinde sosyal harcamalar ile işsizlik oranı arasında pozitif yönlü ilişki bulmuştur.

2.2 Sosyal Harcamaların Arz Yönlü Belirleyicileri

Sosyal harcamaların belirleyicileri arz ve talep yönlü belirleyiciler şeklinde kesin olarak ayrılammakta, bazı belirleyiciler hem arz hem de talep yönlü belirleyici olarak değerlendirilebilmektedir. Diğer taraftan, sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicileri temelde hükümetlerin kendi faydalarını maksimize etmek için sosyal harcamaların düzeyini belirledikleri görüşüne dayanmaktadır (Burocom, 2011).

2.2.1 Mali İllüzyon

Sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicilerinden ilk olarak mali illüzyon ve açık illüzyonu teorileri çerçevesinde açıklanmaktadır. Mali illüzyon teorisine göre, seçmenler kamu mal ve hizmetlerinin fiyatı olan vergilerin maliyetini olduğundan düşük hesaplamaktadırlar. Bu çerçevede, karmaşık vergi sistemleri mali illüzyona neden olmakta, bunun sonucunda, hükümetler, seçmenlerin memnuniyetsizliğine yol açmadan, basit bir vergi sistemi çerçevesinde yapılacak kamu harcamasından daha fazla, kamu harcaması yapabilmektedir (Buchanan ve Wagner, 1977; Wagner, 1976).

Mali illüzyona benzer şekilde “açık illüzyonu” (deficit illusion) durumunda da, seçmenlerin hükümetlerin zamanlar arası bütçe kısıtını anlamamaları durumu söz konusudur. Bu çerçevede, seçmenler, borçlanma yoluyla gerçekleştirilecek bir maliye politikasıyla karşılaştıklarında, bu programın faydasını olduğundan daha yüksek hesaplarlar ve dolayısıyla gelecekteki vergi yükünü olduğundan daha düşük hesaplarlar. Bu durumda, yeniden seçilmek isteyen politikacılar bu kafa karışıklığından yararlanarak harcamaları vergilerin üstüne çıkarırlar ve borçlanmaya yönelirler

(Alesina ve Perotti, 1995; Drazen, 2000). Bu çerçevede, vergi gelirleri ve borç oranı ile sosyal harcamalar arasında pozitif yönlü ilişki olacağı düşünülmektedir (Burocom, 2011).

Haggard ve Kaufman (2004) çalışmalarında, Latin Amerika, Doğu Avrupa ve Doğu Asya ülkelerinde vergi gelirlerinin sosyal harcamalar üzerinde önemli bir belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.2 Demokrasi

Sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicilerinden bir diğeri ise, ülkedeki yönetim biçimidir. Buna göre, demokratik rejimlerde, hükümetler yeniden seçilebilmek amacıyla sosyal harcamaları arttırma eğiliminde olmaktadır. Demokrasi ve sosyal harcamalar arasındaki pozitif yönlü ilişki literatürdeki ampirik çalışmalarda da ele alınmıştır. Avelino vd. (2005), Latin Amerika ülkelerinde demokratik haklar genişledikçe eğitim harcamalarının pozitif yönde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Latin Amerika ülkeleri için yapılan bir başka çalışmada Kaufman ve Segiro-Ubierno(2001), demokrasi ile eğitim ve sağlık harcamaları arasında aynı yönlü ilişkiyi kanıtlamıştır. Shelton (2007) çalışmasında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde politik hakların genişlemesinin sosyal sigorta harcamalarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

3. Model ve Değişkenler

Çalışmanın bu kısmında, OECD ülkeleri örneğinde sosyal harcamaların arz ve talep yönlü belirleyicileri tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede çalışmada, 26 OECD ülkesinin² 1990-2014 yılları verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Sosyal harcamaların belirleyicileri Burocom (2011)'i takiben oluşturulan model çerçevesinde analiz edilmiştir.

Bu çerçevede, çalışmada, sosyal harcamaların arz ve talep yönlü belirleyicilerinin yer aldığı denklem (1)'deki regresyon modeli test edilmiştir:

$$SOS_{jt} = \beta_0 + \beta_1 LOGKBG_{jt} + \beta_2 TIC_{jt} + \beta_3 YAŞ_{jt} + \beta_4 İŞO_{jt} + \beta_5 VER_{jt} + \beta_6 BOR_{jt} + \beta_7 POL_{jt} + u_{jt} \quad (1)$$

SOS değişkeni sosyal harcamaların GSYİH'ye oranını temsil etmektedir. Söz konusu sosyal harcama göstergesi; emekli maaşı, yaşlılara yönelik evde bakım hizmeti, engellilere yönelik hizmetler, sağlık harcamaları, aile ve çocuk yardımları, işsizlik ödemeleri ile diğer ayni ve nakdi yardımlar gibi sosyal harcama kalemlerinden oluşmaktadır. Sosyal harcama değişkenine ilişkin veriler OECD Sosyal Harcama Veri Tabanı'ndan elde edilmiştir. Regresyon denkleminde sosyal harcamaların talep yönlü belirleyicilerinden ilki olan LOGKBG, kişi başına düşen reel gelirin doğal logaritmik formunu temsil etmekte olup Wagner Yasasına paralel olarak, ekonomik büyüme ve kalkınma ile bireylerin kamunun sosyal harcamalarına ilişkin talebinin genişleyeceği yönündeki görüşten hareketle LOGKBG değişkeninin katsayısının işaretinin pozitif olması beklenmektedir. TIC değişkeni ise, ülkenin ihracat ve ithalat toplamının GSYİH'ye oranını ifade etmekte olup ülkenin dışa açıklığının bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Tazminat hipotezi çerçevesinde dışa açıklığın artmasının iş kaybı artışına ve ücret hadlerinde düşüşe neden olarak sosyal riskleri arttıracığından söz konusu değişkenin katsayısının beklenen işareti pozitifdir. YAŞ değişkeni, 64 yaşından büyük nüfusun 15-64 yaş arası çalışan nüfusa oranı temsil etmektedir. Bu çerçevede yaşlı nüfusun oranı arttıkça emeklilik ödemeleri ve sağlık harcamalarının artması beklendiğinden YAŞ değişkeninin katsayısının beklenen işareti pozitifdir. Talep yönlü belirleyicilerin sonuncusu olan İŞO değişkeni işsizlik oranını ifade etmektedir ve konjonktür karşıtı harcamaların bir göstergesi olarak modelde yer almaktadır. Hükümetin durgunluk ve işsizlikle mücadele etmek amacıyla sosyal harcamaları arttırma yoluna gidebileceği düşüncesinden hareketle söz konusu değişkenin katsayısının beklenen işareti pozitifdir. Modelde

² Söz konusu OECD ülkeleri; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, İsviçre, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Yunanistan, Japonya, İrlanda, İtalya, Güney Kore, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Yeni Zelanda, Polonya, Portekiz, İsveç, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'dir.

yer alan sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicilerine baktığımızda ise, VER ve BOR değişkenleri sırasıyla vergi gelirlerinin ve borcun GSYİH'ye oranını ifade etmektedir. Değişkenler mali illüzyonun ve açık illüzyonunun göstergeleri olarak modelde yer almışlardır. Bu çerçevede, vergilerin ve borçlanmanın maliyetini gerçekte olduğundan daha düşük olarak algılayan seçmenler nedeniyle hükümetler, seçmenlerin memnuniyetsizliğine yol açmadan daha sosyal harcama yapabilecektir. TİC, YAŞ, VER, İŞO değişkenlerine ilişkin veriler Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators) veri tabanından elde edilirken BOR değişkenine ilişkin veriler ise Uluslararası Para Fonu'ndan [IMF] elde edilmiştir. Modelde yer alan son değişken ise, POL olup politik haklar endeksini ifade etmektedir. Daha düşük endeks değeri daha geniş politik hakkı temsil etmektedir. Demokrasi ile sosyal harcamalar arasında literatürde belirtilen pozitif ilişki nedeniyle söz konusu değişkenin katsayısının beklenen işareti negatiftir. Politik haklar endeksi, Freedom House veri tabanından elde edilmiştir.

Tablo 2.'de modelde kullanılan değişkenlere ait betimleyici istatistikler yer almaktadır.

Tablo 2: *Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler*

Değişken	Değişkenin Açıklaması	Mean	Maksimum	Minimum	Std. Dev.	Skewness	Kurtosis
SOS	Sosyal Harcamaların GSYİH'ye Oranı	20.28555	34.178	2.585	5.713816	-0.5963191	3.607852
LOGKBG	Kişi başına düşen reel gelirin logaritması	10.23781	11.329	8.019672	0.5616701	-1.100746	4.258279
TIC	İhracat ve ithalat toplamının GSYİH'ye oranı	78.36917	382.2915	16.0117	51.57861	2.571621	11.9062
YAŞ	64 yaşından büyük nüfusun 15-64 yaş arası çalışan nüfusa oranı	49.50564	67.78415	36.3229	4.496883	0.0328268	4.385593
BOR	Borcun GSYİH'ye Oranı	61.42626	249.11	4.06	37.1219	1.530925	7.06545
VER	Vergi Gelirlerinin GSYİH'ye Oranı	58.10676	1016.694	14.547	124.7202	5.660545	35.52657
İŞÖ	İşsizlik Oranı	7.485462	27.47	0.7	4.054426	1.690704	7.325178
POL	Politik Haklar Endeksi	1.12983	5	1	0.5055333	4.607906	26.10099

Regresyon modelinde, bağımsız değişkenler arasında doğrusal ya da doğrusala yakın ilişki olması çoklu bağlantı sorununa yol açmaktadır. Çoklu bağlantı sorunu ise, tahmin sonuçlarının yanıltıcı olmasına neden olmaktadır. Regresyon modelinde çoklu bağlantı sorunun olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Tablo 3.'te görüldüğü üzere bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununa yol açacak düzeyde korelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3: Korelasyon Matrisi

	LOGKBG	TİC	YAŞ	BOR	VER	İŞO	POL
LOGKBG	1.0000						
TİC	0.3418	1.0000					
YAŞ	0.0716	-0.1579	1.0000				
BOR	0.0638	-0.2212	0.2228	1.0000			
VER	0.0654	-0.0769	0.1535	-0.0438	1.0000		
İŞO	-0.3671	-0.1801	0.1177	0.2808	-0.0370	1.0000	
POL	-0.5594	-0.1424	0.2207	-0.1111	-0.0728	0.0651	1.0000

4. Yöntem ve Bulgular

Panel veri, bireyler, ülkeler, firmalar, hane halkları gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerinin belirli bir zaman dönemi içerisinde bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Örneğin, ülke paneli farklı ülkelerin belirli bir zaman periyodundaki ekonomik göstergelerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulurken; firmaların, bireylerin, hane halklarının anket, idari kayıt vb. işlemler sonucunda elde edilen gözlemleri ise, mikro panelleri oluşturmaktadır (Arellano, 2003).

N sayıda birim, t sayıda gözlem ve k tane açıklayıcı değişkenden oluşan doğrusal panel veri modeli aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it} \quad (2)$$

Modelde, $i=1,2,\dots,N$ kesit birimini ve $t=1,2,\dots,t$ de zaman dönemini göstermektedir. Panel veri modelleri, parametrelerin birim ve/veya zamana göre değer almasına göre “klasik model” ve “sabit parametresi değişken model” olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çerçevede, “klasik model”de, hem sabit hem de eğim katsayıları birimlere ve zamana göre sabittir. “Sabit parametresi değişken model”lerde ise, eğim katsayısı sabitken, sabit katsayısı birimlere ve/veya zamana göre değişkendir. Diğer modeller ise, tüm katsayılarının birimlere göre değişken, zamana göre sabit olduğu modeller ile tüm katsayılarının hem birimlere hem de zamana göre değişken olduğu modellerdir. Söz konusu modellerden, eğim katsayısı sabit, sabit katsayının birimlere ve/veya zamana göre değişken olduğu modeller panel veri analizinde daha çok kullanılmaktadır. Eğim katsayısının sabit, sabit katsayının birimlere ve/veya zamana göre değişken olduğu modeller, sabit etkili model ve rassal etkili model olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sabit etkili modelde, sabit katsayısı yatay kesit birimine göre değişmekte olup, rassal etkili modelde, birimlere ve/veya zamana meydana gelen değişiklikler, modele, hata teriminin bir bileşeni olarak dahil edilmektedir.

Panel veri analiz yönteminde hangi modelin seçiminin daha uygun olacağına karar vermek için çeşitli istatistiksel testler yapılmaktadır. Bu amaçla çalışmada, ilk olarak birim ve /veya zaman etkilerinin olup olmadığını araştırmak için F ve olabilirlik oran testi (LR) kullanılmıştır. F testi, klasik modelin geçerli olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. F testinde, H_0 hipotezi, klasik modelin geçerli olduğunu (birim ve/veya zaman etkisi) belirtmektedir. Benzer şekilde, LR testinde, H_0 hipotezi, klasik modelin geçerli olduğunu ifade etmektedir. Tablo 4.’te yer alan sonuçlara göre her üç modelde de birim ve/veya zaman etkisi vardır. Buna göre, her üç modelin de sabit etkiler veya rassal etkiler modeline göre tahmin edilmesi daha uygundur.

Tablo 4: LR ve F Testi

	Test İstatistiği Değeri	p değeri	Sonuç
LR Testi	838.98	0.0000	Birim ve/veya zaman etkisi var
F Testi	91.55	0.0000	Birim ve/veya zaman etkisi var

Not: Anlamlılık düzeyleri; * $0.05 < p < 0.10$, ** $0.01 < p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Çalışmada, daha sonra, sabit etkiler modelinin mi rassal etkiler modelinin mi uygun olduğuna karar vermek için Hausman Testi kullanılmıştır. Hausman testinde, açıklayıcı değişkenler ile hata terimi arasında korelasyon olup olmadığı, dolayısıyla rassal etkili modelin geçerli olup olmadığı araştırılır. Hausman testinde rassal etkili modelin geçerli olduğu (açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında korelasyon yoktur) şeklindeki H_0 hipotezi, k serbestlik dereceli χ^2 dağılımına uyan istatistik yardımıyla test edilmektedir. Testin alternatif hipotezinde ise, açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Çalışmada, Hausman testinin sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0.01 anlamlılık düzeyinde reddedilmiş sabit etkili modelin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5: Hausman Testi Sonuçları

	Katsayılar			
	(b)	(B)	(b-B)	Sqrt(diag(V_b-V_B))
	Sabit Etki	Tesadüfi Etki	Fark	S.E.
LOGKBG	0.3754896	0.5611096	-0.18562	0.2034832
TİC	0.0072259	0.0070347	0.0001913	0.0013596
YAŞ	0.3471133	0.3645418	-0.0174286	0.0109798
BOR	0.0283948	0.0260277	0.0023671	0.0014236
VER	0.0056762	0.005271	0.0004052	0.0004145
İŞÖ	0.2948447	0.3067958	-0.011951	0.0053612
POL	-0.3248282	-0.4092998	0.0844716	0.0576531
χ^2	21.89			
p değeri	0.0027			

Not: Anlamlılık düzeyleri; * $0.05 < p < 0.10$, ** $0.01 < p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Panel veri modelleri, değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı problemlerinin olmadığı varsayımlarına dayanmaktadır. Panel veri modellerinde bu varsayımlardan bir ya da birkaçının sağlanamaması durumunda standart hatalar sapmalı olacak, tahmin edilen parametrelerde etkinlik kaybı ortaya çıkacaktır. Böylece t istatistikleri ve güven aralıkları da gerçekçiliğini kaybedecektir. Bu nedenle model tahmin edildikten sonra, bu varsayımların geçerli olup olmadığı araştırılmalı, ekonometrik sorunların varlığının tespiti durumunda ise model, uygun yöntemle tahmin edilmelidir (Tatoğlu-Yerdelen, 2012). Bu çerçevede, çalışmada, tahmin sonuçları yorumlanmadan önce değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı

sorunlarının olup olmadığı araştırılmıştır. Panel veri modellerinde birimler arası hata terimlerinin varyanslarının sabit olduğu varsayılmaktadır. Tersine durumda yapılan tahminler etkin olmamaktadır. Sabit etkiler modelinde, birimler arası hata terimlerinin varyanslarının sabit olup olmadığını test etmek için değiştirilmiş Wald testi kullanılmaktadır. Wald testinde her bir birimin varyansının panel ortalamasına eşit olduğu boş hipotezi test edilmektedir. Bu çerçevede, tahmin edilen Wald testi istatistiğine göre boş hipotez reddedilmiş, modelde, birimlere göre değişen varyans sorunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 6). Hata terimini oluşturan büyüklüklerde zamana göre korelasyon sorunu ekonometrik modellerde ortaya çıkabilecek bir diğer sorundur. Otokorelasyon sorunu tespit edilmeden tahmin yapılması durumunda değişen varyans sorununda olduğu gibi katsayı tahminleri tutarlı olacak ancak etkin olmayacaktır. (Tatoğlu-Yerdelen, 2012:225). Modelde, otokorelasyon sorununun varlığını test etmek için Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson ve Baltagi-Wu'nun Yerel En İyi Değişmez testleri kullanılmıştır. Her iki testte de otokorelasyon katsayılarının sıfıra eşit olduğu şeklindeki H_0 hipotezi test edilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre her iki test için de kritik değer 2'den küçüktür. Buna göre modelde otokorelasyonun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yatay kesit bağımlılığı, modelde, test edilmesi gereken bir diğer ekonometrik sorunu oluşturmaktadır. Yatay kesit bağımlılığının varlığı Pesaran testi kullanılarak araştırılmıştır. Pesaran testinin sonuçlarına göre birimler arası korelasyonun olmadığına ilişkin H_0 hipotezi reddedilmiş, buna göre, modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Tablo 6: Değişen Varyans, Otokorelasyon ve Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Test	Test İstatistiği Değeri
Wald	1475.73***
DW	0.26657802
Baltagi-Wu LBI	0.37324049
Pesaran	11.199***

Not: Anlamlılık düzeyleri; * $0.05 < p < 0.10$, ** $0.01 < p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Ekonometrik sorunların varlığına ilişkin yapılan testler sonucunda oluşturulan regresyon modelinde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunlarının olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ekonometrik sorunların en az birinin varlığı durumunda standart hatalar düzeltilmelidir (direnci standart hatalar elde edilmelidir) (Tatoğlu-Yerdelen, 2012). Bu çerçevede, düzeltilmiş standart hataların tahminine imkan veren Driscoll ve Kraay tahmincisi kullanılarak model yeniden tahmin edilmiştir. Driscoll ve Kraay tahmin edicisi değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunlarının varlığı durumunda direnci standart hataların tahminine imkan vermektedir. Tahmin sonuçları Tablo 7.'de yer almaktadır. Tablo 7.'de yer alan tahmin sonuçlarında önce sosyal harcamaların talep yönlü belirleyicilerini ele aldığımızda, LOGKBG değişkeninin katsayısının beklendiği gibi pozitif ancak istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Söz konusu sonuç Shelton (2007) ve Burocom (2011)'in sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Shelton (2007) bu durumu sosyal harcamalar ile gelir arasındaki pozitif yönlü ilişkinin sosyal refah politikalarının ilk ortaya konulma aşamalarında görülebileceğini bu nedenle de günümüzde iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmayabileceğini ifade ederek açıklamıştır. TİC değişkeninin katsayısının işareti beklendiği gibi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Ticarete açıklık arttıkça sosyal harcamaların payı artmaktadır. OECD ülkelerinde küreselleşmenin sosyal harcamalar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde tazminat hipotezi geçerli olup, uluslararası piyasalara entegrasyonun artmasıyla ile artan sosyal risk kamu sektörünün sosyal harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Modelde yer alan diğer talep yönlü

belirleyicilerden olan YAŞ ve İŞO değişkenlerinin her ikisinin de katsayıları beklendiği gibi pozitif olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Literatürle uyumlu bir şekilde, 65 yaş üzeri nüfus arttıkça sağlık alanında yapılan harcamaların ve emeklilik ödemelerinin artması nedeniyle sosyal harcamaların payı artmaktadır. Benzer şekilde işsizlik oranı arttıkça hükümetin konjonktür karşıtı harcama politikası olarak işsizlik harcamalarına yönelik talep ve böylece sosyal harcamalar artacaktır. OECD ülkelerinde sosyal harcamaların arz yönlü belirleyicilerine bakıldığında ise, modelden elde edilen sonuçlara göre, mali illüzyon ve açık illüzyonu hipotezinin OECD ülkelerinde geçerli olduğu görülmektedir. BOR ve VER değişkenlerinin katsayısının işareti beklendiği gibi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Son olarak ülkenin demokratiklik düzeyinin bir göstergesi olarak modele dahil edilen POL değişkeninin katsayısı beklendiği gibi negatiftir. Ancak istatistiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 7: Tahmin Sonuçları

Sabit Etkiler Modeli Tahmin Sonuçları		Driscoll ve Kraay Tahmincisi ile Sabit Etkiler Modeli Tahmin Sonuçları	
Değişken		Değişken	
SABİT	4.313819	SABİT	4.313819
LOGKBG	0.3754896	LOGKBG	0.3754896
TİC	0.0072259*	TİC	0.0072259**
YAŞ	0.3471133***	YAŞ	0.3471133***
BOR	0.0283948***	BOR	0.0283948***
VER	0.0056762***	VER	0.0056762***
İŞO	0.2738458***	İŞO	0.2948447***
POL	0.2948447***	POL	-0.3248282
F Testi	115.44	F Testi	199.13
F Testi p değeri	0.0000	F Testi p değeri	0.0000
Gözlem Sayısı	636	Gözlem Sayısı	636

Not: Anlamlılık düzeyleri; * $0.05 < p < 0.10$, ** $0.01 < p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

5. Sonuç

Sosyal harcamalar ile bir taraftan bireylerin barınma, sağlık, eğitim, istihdam gibi günlük yaşamlarının temel fonksiyonlarının yerine getirilmesi ile bireyler asgari bir yaşam standardına sahip olmakta, diğer taraftan sosyal harcamalar, gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksulluk gibi sosyal riskler azaltılmasına katkı sağlayarak iktisadi kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir. 1970'li yıllardan itibaren kamu borcundaki artış, pek çok ülkede borç krizi ile sonuçlanmış, bunun sonucunda sosyal harcamaların artış hızı yavaşlamıştır. Ancak sosyal harcamalar halen gelişmiş ülkelerin GSYİH'sinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, çalışmada, OECD ülkelerinde son yıllarda sosyal harcamaların düzeyine etki eden talep ve arz yönlü faktörlerin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, OECD ülkelerinde sosyal harcamalar hem arz hem de talep yönlü faktörler tarafından belirlenmektedir. Ancak söz konusu faktörlerin ağırlıkları değişiklik göstermektedir. Modelden elde edilen sonuçlara göre, talep yönlü faktörlerin OECD ülkelerinde sosyal harcamalar üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Buna göre, OECD ülkelerinde, yaşlı nüfusun oranı sosyal harcamaların en önemli belirleyicisidir. Nüfusun yaşlanması ile birlikte sağlık harcamaları ve emeklilik ödemelerinin artması sosyal harcamaların payının artmasına neden olmaktadır. OECD ülkelerinde sosyal harcamaların diğer önemli belirleyicisi ise, işsizlik oranıdır. Artan işsizlik nedeniyle işsizlik ödemelerindeki artış, sosyal harcamaları arttırmakta, hükümetler bu durumda sosyal harcamayı durgunlukla mücadelede fonksiyonel bir maliye politikası aracı olarak kullanmaktadır. Diğer taraftan, elde edilen sonuçlara göre, OECD ülkelerinde sosyal harcamaların düzeyinin belirlenmesinde tazminat hipotezinin geçerli olduğu görülmektedir. Buna göre, OECD ülkelerinde, hükümetler, artan uluslararası bütünleşme ile birlikte ortaya çıkan sosyal riskleri azaltabilmek amacıyla sosyal harcamaları artırma eğiliminde olmaktadır.

Modelden elde edilen diğer sonuçlara göre, etkisi talep yönlü faktörlere göre görece olarak düşük olmakla birlikte, OECD ülkelerinde sosyal harcamaların düzeyinin belirlenmesinde arz yönlü faktörlerin de belirleyici olduğu görülmektedir. Buna göre, literatürde mali illüzyon ve açık illüzyonu kavramları çerçevesinde ele alınan vergi gelirleri ve borç düzeyindeki artış ile kamu harcamaları arasındaki aynı yönlü ilişkinin OECD ülkelerinde sosyal harcamalar çerçevesinde geçerli olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde sosyal harcamaların düzeyindeki artış, hükümetin oy maksimizasyonu davranışı çerçevesinde açıklanabilmektedir.

Sonuç olarak, çalışmadan elde edilen bulgulara göre, OECD ülkelerinde sosyal harcamalardaki artış, temelde yaşlı nüfus ve işsizlik oranındaki artış çerçevesinde şekillenmektedir. Buna göre, OECD ülkelerinde sosyal harcama artışı, birincil olarak, seçmenlerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan politika uygulamaları sonucunda ortaya çıkmakla birlikte, etkisi az da olsa hükümetin oy maksimizasyonu davranışının bir çıktısı olarak sosyal harcama düzeyinin değiştiği sonucuna ulaşabilmektedir.

Kaynakça

- Arellano, M. (2003). *Panel data econometrics*. New York: Oxford University Press.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1995). The political economy of budget deficit. *International Monetary Fund*, 42(1), 1-31.
- Avelino, G., Brown, D. Hunter, & Wendy, H. (2005). The effects of capital mobility, trade openness, and democracy on social spending in Latin America, 1980–1999. *American Journal of Political Science*, 49(3), 625–641.
- Bernhard, K., & Obinger, H. (2003). Political parties, institutions, and the dynamics of social expenditure in times of austerity. *Journal of European Public Policy*, 10(1), 20-45.
- Bretschger, L., & Hettich, F. (2002). Globalization, capital mobility and tax competition: theory and evidence for OECD countries. *European Journal of Political Economy*, 18(4), 695–716.
- Buchanan, J. M., & Wagner, R. E. (1977). *Democracy in deficit: the political legacy of lord Keynes*. New York: Academic Press.
- Burocom, P. (2007). The determinants and distributional effects of public education, health, and welfare spending in Thailand. *Asian Affairs: An American Review*, 38(3), 113-142.
- Cameron, D. R. (1978). The expansion of the public economy: a comparative analysis. *The American Political Science Review*, 72(4), 1243-1261.

- Drazen, A. (2000). *Political economy in macroeconomics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Erdoğan, M. M. (2013). Sosyal harcamaların kapsamı ve Türkiye’de sosyal bütçe. A. Kesik, M. Şeker & F. Altuğ (Ed.), *Kamu Bütçesinde Yeni Yaklaşımlar* içinde (ss. 53-95). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Freedom House. (2018). *Freedom in the world comparative and historical data*. Erişim Adresi: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world>, Erişim Tarihi:01.11.2018.
- Garret, G. & Mitchell, D. (2001). Globalization, government spending and taxation in the OECD. *European Journal of Political Research*, 39(2), 145–177.
- Haggard, S., & Kaufman, R. (2004). Revising social contracts: social spending in Latin America, East Asia, and the former socialist countries. *Revista De Ciencia Política*, 24(1), 3-37.
- Hicks, A., & Swank, D. (1992). Politics, institutions and welfare spending in industrialized democracies. *American Political Science Review*, 86(3), 658–674.
- Huber, E., Ragin, C., & Stephens, J. (1993). Social democracy, constitutional structure and the welfare state. *American Journal of Sociology*, 99(3), 711–749.
- Kaufman, R. R., & Segura-Ubierno, A. (2001). Globalization, domestic politics, and social spending in Latin America. *World Politics*, 53(4), 553–587.
- Lindert, P. H. (1994). The rise of social spending. *Explorations Economic History*, 31(1), 1–37.
- Lindert, P. H. (1996). What limits social spending? *Explorations Economic History*, 33(1), 1–34.
- OECD. (2016). *OECD Factbook 2015-2016: Economic, environmental and social statistics*. Paris: OECD Publishing. Erişim Adresi: <http://dx.doi.org/10.1787/factbook-2015-en>, Erişim Tarihi: 26.08.2019.
- OECD. (2018). Social expenditure database. Erişim Adresi: <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.
- Sudasinghe, R. L. S., & Patmasiriwat, D. (2014). Determinants of social expenditure in Sri Lanka. *Asian Social Work and Policy Review*, 8(1), 96–108.
- Shelton, C. A. (2007). The size and composition of government expenditure. *Journal of Public Economics*, 91(11-12), 2230–2260.
- Swank, D.(2001). Mobile capital, democratic institutions, and the public economy in advanced industrial societies. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 3(2),133–162.
- Tatoğlu-Yerdelen, F. (2012). *Panel veri ekonometrisi Stata uygulamalı*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Wagner, R. E. (1976). Revenue structure, fiscal illusion, and budgetary choice. *Public Choice*, 25, 45-61.
- World Bank. (2018). *World development indicators*. Erişim Adresi: <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>, Erişim Tarihi: 01.11.2018.